

«Mēs katrs esam ģēnijs»

Pirms diviem gadiem SANTA PRANCĀNE pameta labi apmaksātu darbu Latvijas Bankā, lai strādātu daudz mazāk atalgoto un sabiedrībā ne vienmēr prestižo skolotājas darbu – mācītu matemātiku un fiziku Blīdenes pamatskolas bērniem. Viņa ir viena no desmit jauniešiem, kuri skolā strādā programmas "Iespējamā misija" ietvaros. Taisnības labad gan jāsaka, ka no darba bankā Santa aizgāja vēl pirms pieteikšanās programmā. Viņa aizgāja, lai ceļotu pa Austrumu valstīm un saprastu, ko vēlas darīt savā dzīvē.

ILZE KUZMINA

S. Prancāne: – Esmu no cilvēkiem, kas domā par to, ka varētu mainīt pasauli. Iedomājos, ka viens no veidiem varētu būt strādāt ar bērniem, ielikt viņos tās vērtības, kas dzīvē būtu vajadzīgas, jo mainīt pieaugušos ir krietni grūtāk. Līdz ar to manas domas saskaņēja ar "Iespējamās misijas" ideju mainīt pasauli, sākot ar skolu. Tas bija tieši tas, kas man bija vajadzīgs!

– Kādas vērtības gribat iemācīt?

– Svarīga ir gribēšana dzīvot aktīvi, kaut ko darīt. Vajag pozitīvismu, vajag darboties. Diemžēl daudzi jaunieši vienkārši sēž un sēž. Un es jau redzu: viņš pabeigs skolu un tā arī sēdēs. To vien zina, kā pūsties, ka atkal kaut kas ir jādara, un jautāt, kāpēc un kam tas vajadzīgs. Šāda attieksme rodas ģimenēs, jo bērni tādi nepiedzimst. Ģimenēs saklausās, ka neko nav vērts darīt, tāpat viss būs slikti, labāk neko nedarīt.

– Zinātnieki uzskata – jo vairāk grāmatu skolēnam ir mājās, jo labāk viņam veiksies mācībās.

– Pieļauju, ka pastāv tāda sakarība. Cik esmu tikusies ar skolēnu vecākiem, esmu novērojusi, ka ir tādi vecāki, kuri it kā jau grib, lai bērni labi mācītos, taču viņu rīcība ar šīm vēlmēm nesaskan. Bieži viņi bremzē bērnu – ko tu tur iesi, ko tu tur darīsi, labāk paliec mājās, nepārpūlies, neizdari par daudz.

Kad bērni ir mazi, viņi vēlas izzināt pasauli, visu mēģina aptaustīt un pagaršot. Vecākiem un skolotājiem būtu jāiemācās palīdzēt iepazīt šo pasauli, parādot ceļa zīmes un ļaujot pašiem visu atklāt. Skaidrot, kas un kāpēc notiek. Galvenais, ko bērns sagaida no vecākiem, ir mīlestība. Bērni mācās no pieaugušajiem attieksmi pret dzīvi, pret apkārtējiem cilvēkiem, apkārtējo vidi. Ja vecākiem ir pozitīva attieksme pret skolu, skolotājiem un mācību programmām, tad bērnam veidosies tāda pati.

– Vai jums ir izdevies kādu sēdētāju un nūrdētāju iekustināt tā, lai jūs sajūstu – ir vērts strādāt skolā?

– Ir, ir tā gadījies. Citādi divus gadus ne būtu izturējusi. Taču, lai ko panāktu, uzcītīgi jāstrādā, jāpievērš skolēnam īpaša uzmanība.

Ir nācies saskarties ar skolēniem, kas šurp pārnākuši

no citām skolām un ir riktīgā bedrē. Viņus tīri psiholoģiski jāvelk no bedres ārā. Vēl jo vairāk grūti tad, ja matemātikā nav ielikti pamati, jo bez pamatiem šajā priekšmetā uz priekšu nevar tikt. Ja izdodas panākt, ka sāk veikties mācībās, var uzspodrināt pašapziņu, un tad jau aiziet.

– Vai kopumā darbs skolā ir tāds, kādu to bijāt iedomājusies?

– Ja gribi ļoti labi visu izdarīt, tad patiesībā skolotāja darbs ir nenormāli smags. Sevišķi mācību gada beigās darba ir tik daudz, ka nākas skolēnu darbus labot pat līdz trijiem naktī. Pirmajā gadā, kamēr nebiju vēl iestrādājusies, tad bija normāli tikai ap pulksten diviem tikt gulēt.

"Iespējamās misijas" Vasaras akadēmijā mums visiem stāstīja, ka bērns piedzimst ar dabisku vēlēšanos izzināt pasauli. Kādā brīdī gan šī vēlēšanās varot pazust, bet tad to esot iespējams atkal atrast. Mums stāstīja, ka katrs bērns ir labs, tikai jāatrod viņam pareizā pieeja. Tas tā labi un skaisti skanēja, un mums likās, ka tā arī tas, strādājot skolā, būs.

Taču realitāte ne vienmēr ir tik vienkārša. Ir bērni, kuriem nepatīk vai nepapodas matemātika. Taču viņi vienmēr alga matemātikas stundās vēlas sevi apliecināt. Ja nevar sevi parādīt priekšmetā, tad mēģinās to darīt citādi. Izcelties ar savu uzvedību, piemēram.

Jāsaprot gan, ka matemātika tiešām nav tas vieglākais priekšmets. Nav daudz tādu bērnu, bet ir daži, ar kuriem strādājot vienkārši nolaižas rokas un jādomā, ka varbūt

Svarīga ir gribēšana dzīvot aktīvi. Vajag pozitīvismu, vajag darboties. Diemžēl daudzi jaunieši vienkārši sēž un to vien zina, kā pūsties par to, ka atkal kaut kas ir jādara.

viņam tiešām tā matemātika nav jāzina!

Daudziem ir problēmas ar koncentrēšanos, tā vietā, lai censtos saprast vielu, jāizrādās klasesbiedriem. Tomēr es cenšos paturēt prātā, ka nekas nav neiespējams.

Taču kopumā skolā mani uzņēma labi, vieglāk gan saprasties ar jaunākiem skolēniem. 9. klase īsti nespēja pieņemt manas metodes.

KARĪNAS MIEZĀJAS FOTO

Santa Prancāne: "Ja gribi ļoti labi visu izdarīt, tad patiesībā skolotāja darbs ir nenormāli smags."

Piemēram, to, ka skolēniem ir grupās jāapskata izlabotie kontroldarbi un jāanalizē kļūdas, jāizskaidro. Devītajiem tas likās smieklīgi, bet mazajiem nav jautājumu, kāpēc tā būtu jādara.

– Sākot jūsu vadīto stundu, bērni teica: "Mēs katrs esam ģēnijs un esam te nākuši attīstīt savu prātu." Tas tāds pašiedvesmas veids?

– Jā, bet katrā klasē man nav izdevies to ieviest. Piemēram, 9. klasē jutu, ka tāds stundas uzsākšanas veids nederēs, jo viņiem ir pretestība. Sestā klase toties paši vēlas tā teikt, arī citiem skolotājiem vaicā, vai drīkst tā sākt stundu.

– Bet jūs taču pati arī ticat, ka katrs bērns savā ziņā ir ģēnijs?

– Nuja! Es arī skaidroju viņiem, ko tas nozīmē un ka tas ir svarīgi, stāstu arī, ka piemēram, ir liels spēks.

Savās stundās mēģinu strādāt pēc izglītības filozofijas, kas tagad daudzviet kļūst populāra. Proti, ka skolēns mācās pats un skolotājs viņam palīdz šajā procesā,

ir vienalga, kādas būs mūsu atzīmes?

Pamazām Latvijā izplatās arī humānā pedagoģija, kas nozīmē, ka caur jebkuru priekšmetu jāmēģina mācīt cilvēciskās īpašības, bet tad skolotājam daudz pašam jādomā, kā cilvēciskās lietas pasniegt, piemēram, caur fiziku. Vai matemātikā var teikt, ka, apgūstot šo tēmu, mēs mācīsimies būt pacietīgi.

Humānajā pedagoģijā svarīga ir ļoti liela cieņa un savstarpēja ieinteresētība starp skolotāju un skolēnu. Es atbalstu šādu pieeju, taču uzskatu, ka pāreju uz šādu filozofiju nevar ieviest no augšas. Pārmaiņām jānāk no skolotājiem.

– Skolotāji gan bieži sūdzas – skolēni viņus neciena.

– Es skolā neesmu nākusī ar uzstādījumu – cieniet mani! Ja 9. klases skolnieki vēl nav iemācījušies, ka citi cilvēki jāciena, nu tad lai viņš tāds iet tālāk. Varbūt ar laiku pats sapratīs... Taču mēdzu pateikt, kas tieši viņa uzvedībā ir cieņu aizskarošs.

– Taču droši vien arī jūs skolēni spēj aizkaitināt.

– Visvairāk mani kaitina nevēlēšanās mācīties, kaut ko darīt. Nesaprotu, kā cilvēks var gribēt tikai sēdēt un neko nedarīt! Brižiem jāpasaka: "Ai, tu tā kā veca bāba!" Tad vismaz miers uz kādu laiku, nečikst, ka neko negrib darīt.

– Jūs strādājat nelielā skolā. Kā vērtējat šā brīža politiku slēgt mazās lauku skolas?

– Ja klasē ir mazāk par 10 skolēniem, skolēns tiek turēts pārāk izolētā vidē un ir mazāk iespēju mācīties vienam no otra. Lielā skolā bērns mācās izdzīvot, sadzīvot, būt patstāvīgs. Mazo skolu pluss ir, ka skolēniem ir individuālā pieeja, un ir skolēni, kuriem tas ir vajadzīgs, lielās skolās viņi pazūd, tāpēc ir nepieciešamas arī mazās

skolas. Tajā pašā laikā nav jēgas uzturēt skolas ar dažiem skolēniem klasē. Sabiedrībai ir jāapzinās, ka izglītība nav par velti, skolas uzturēšana tehniskā stāvoklī, darbinieku un skolotāju algas, tas viss ir par mūsu nodokļiem. Labāk lai bērns brauc uz skolu ilgāk, bet viņš brauc uz skolu, kur ir lielāka materiāli tehniskā bāze, skolai iespējas vairāk iegādāties jaunas grāmatas, aprīkojumu laboratorijas darbiem. Liela skola var apmaksāt mācību ekskursijas, kā arī piesaistīt labākus speciālistus darbā ar bērniem.

– Kāpēc esat nolēmusi palikt skolā vēl vienu gadu, kaut "Iespējamās misijas" dalībniece varat būt tikai divus gadus?

– Vēlos noslēgt ciklu, jo šobrīd ir ļoti daudz nepabeigtu lietu. Man ir audzināma 8. klase, kas skolu beigs tikai nākamgad, un negribētos, lai viņiem atkal mainās audzinātājs. Piedalos starptautiskā skolu sadarbības projektā, kas izglīto skolēnus vides jautājumos un ļauj viņiem satikties ar skolēniem no citām valstīm. Uzrakstīju arī pieteikumu projektam, kura ietvaros divi skolēni no manas audzināmās klases brauks uz trim mēnešiem uz Spāniju. Tas arī prasa gana daudz darba, tagad jāsaprot tas, ko skolēni šeit mācās, ar turienes mācību programmu.

– Daudzi skolotāji saka – neko daudz no viņiem nevar gribēt, jo algas ir mazas.

– Skolotāja darbu nevajadzētu strādāt cilvēkiem, kas to dara tikai naudas dēļ. Aizrautībai jābūt neatkarīgi no algas. Lielāka alga nenozīmē, ka skolotājs strādās ar lielāku aizrautību. Skolu direktoriem būtu jānodrošina iespēja rīkoties ar naudas līdzekļiem, jo, piemēram, visos laikos trūkst angļu valodas, matemātikas un fizikas skolotāju, tāpēc, ka ar šādām prasmēm var atrast daudz labāk ap-

UZZIŅA

- "Iespējamās misijas" jaunie skolotāji uz skolām dosies jau trešo gadu.
- Programmas īstenotāji ik gadu atlasa ap desmit jauniešus, kuriem nav pedagoģiskā izglītība un kuri nav strādājuši skolās, bet kuri varētu tajās ienest pozitīvas pārmaiņas.
- Līdztekus skolotāju algai "misionāri" saņem 100 latu stipendiju ik mēnesi.

maksātu darbu. Direktoram būtu jānodrošina šādiem skolotājiem maksāt vairāk. Es strādāju, nedomājot par algu, man ir svarīgi un interesanti tas, ko es daru, bet man ar pašreizējo skolotāja algu nepietiek. Strādājot 60 – 80 stundas nedēļā ar tādu pašu atdevi, citā nozarē noteikti varētu nopelnīt vairāk.

– Vai iespējams, ka paliksiet skolā arī vēl pēc gada?

– Esmu sapratusi, ka līdz mūža beigām tomēr negribētu dzīvot tā, kā dzīvoju tagad. Ja skolā grib strādāt kvalitatīvi, ir ļoti smagi jāstrādā. Jāgatavojas katrai stundai. Ir skolotāji, kuri saka: kad ie-strādājas, tad vairs nav sevišķi jāgatavojas. Man liekas, ka jāgatavojas tik un tā, jo klases ir dažādas, skolēni ir dažādi, ar katru jāstrādā citādi.

Bieži vien tiek godināti skolotāji, kas sagatavo olimpiāžu uzvarētājus, taču patiesībā strādāt ar talantīgu bērnu, uzvilkt viņu no 9 līdz 10 ballēm nav nemaz tik grūti. Daudz nežēlīgāks darbs ir panākt, lai kāds, kuram bijis vieninieks, nopelnītu vismaz četras balles.

Ja tomēr turpinātu darbu skolā, vēlētos vismaz nomainīt skolu. Es nevaru iedzīvoties Blīdenē. Negribu ilgstoši turpināt dzīvot tā, kā ir tagad: dzīvoklis – skola – dzīvoklis. Esmu sapratusi, ka nemāku dzīvot laukos. Man tomēr ir vajadzīgas kādas aktivitātes, vajadzīgi draugi.